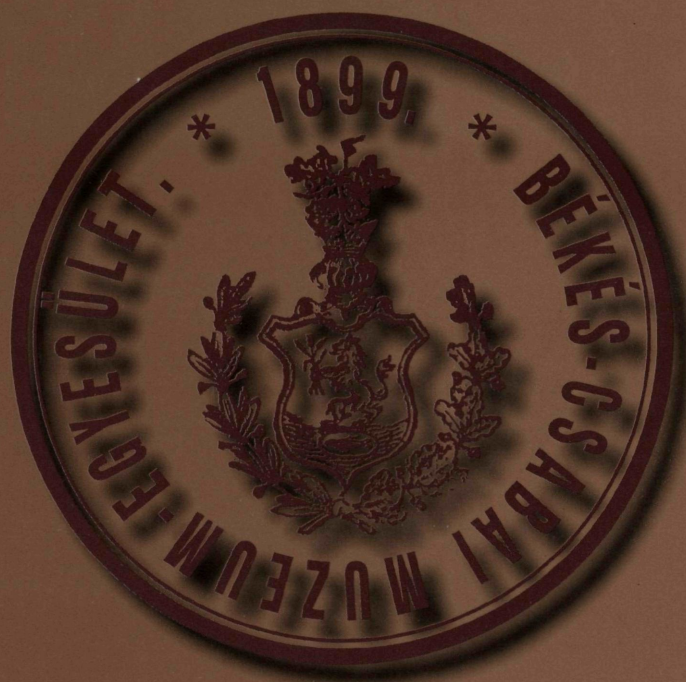

24-25

2003

A
BÉKÉS MEGYEI
MÚZEUMOK
KÖZLEMÉNYEI

A BÉKÉS MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI

24–25

Békéscsaba
2003

BÉKÉS MEGYEI
ÖNKORMÁNYZAT
MÚZEUMOK
IGAZGATÓSÁGA

MUNKÁCSY
MIHÁLY
MÚZEUM

A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 24–25.
Publications of the Museums of the County Békés 24–25.

Sorozatszerkesztő:
SZATMÁRI IMRE

Szerkesztette:
Nagyné Varga Éva és Liska András közreműködésével
Szatmári Imre

Technikai szerkesztő:
Molnárné Balázs Zsuzsanna

A tanulmányok lektorai:

Bába Károly
Csobai László
Csobai Lászlóné

Giczi Zsolt
Hévvízi Sándor
Molnár Zsolt

Szabó Ferenc
Szabó László
Tisovszki Zsuzsanna

Angol nyelvű fordítás:
B. Kiss Attila

A kiadványt támogatta:
Nemzeti Kulturális Örökség
Minisztériuma

Nemzeti Kulturális
Alapprogram

ISSN 0139-0090

Kiadja a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága
Felelős kiadó: dr. Szatmári Imre megyei múzeumigazgató
Nyomta a KAPITÁLIS Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

TARTALOM – INHALT – CONTENTS

Krupa András	
Grin Igor 60 éves	7
Kertész Éva	
A Biharugrai Tájvédelmi Körzet tájtörténeti, florisztikai és cönológiai jellemzése ...	11
Outcomes of the botanical exploration of the nature reserve of Biharugra	33
Domokos Tamás–Lennert József–Répási Józsefné	
A Fekete-Körös-völgy magyar szakaszának szárazföldi malakofaunája II. (Három füzes malakológiai vizsgálata)	41
Malacofauna of the hungarian section of the Fekete-Körös Valley	59
Váncsa Klára–Domokos Tamás	
A Dédai- és a Zámi-szorosban, valamint az erdélyi-medencei Maroslekencén (Románia) felvett malako-transzekt tanulságai	75
Outcomes of the malaco-transsect collected in the Déda and Zám Pass, and in Maroslekenca in the Transylvanian Basin (Romania)	83
Nagy László András	
„Veszett Daru”. Egy füzesgyarmati veszettállatorvos alakja a népi emlékezetben	89
Figure of a rabies-veterinary surgeon in the folk memory in Füzesgyarmat ..	113
Nagyné Martyin Emília	
Emberek és sorsok a magyarországi románok archív fényképein	119
People and their histories in the archive photos on Romanians living in Hungary	129
Csobai Lászlóné	
Adatok a történelmi Szabolcs, Szatmár és Bihar vármegyék román anyanyelvű népességének történetéhez	135
Data to the history of the population speaking Romanian native language in Szabolcs, Szatmár and Bihar Counties	151

Corneliu Pădurean

- Házasságkötési viselkedésformák az aradi református népességnél
a XIX. században 153
Das eheliche Benehmen der reformierten Bevölkerung der Stadt Arad
im XIX. Jahrhundert 166

Németh Csaba

- A gyulai evangélikus templom felépítése 167
Building of the Evangelic church in Gyula 196

Kocsor János

- Adatok a Független Kisgazdapárt Békés vármegyei szervezetének történetéhez
az 1930-as évek második felében 199
Data to the history of the Békés County branch of Independent
Small-holders' Party in the second half of the 1930s 211

Nagyné Varga Éva

- Könyvtárak egy viharsarki múzeum égisze alatt (1899–1951) 213
Bibliotheken unter dem Schutz eines Museums im Wetterwinkel
(1899–1951) 227

Cs. Szabó István

- Danca, Mirhó, Sirató. Adatok vízföldrajzi nevek ismeretéhez 235
Danca, Mirhó, Sirató. Data to hydrographic names 245

HADAK ÚTJÁN XIII.

A népvándorlás kor fiatal kutatóinak konferenciája
Gyula, 2002. szeptember 17–19.

Tomka Péter

- Előszó 251

Fancsalszky Gábor

- Germán népek a Kárpát-medencében a Kr. u. I. évezredben 255

S. Perémi Ágota

- Avar kori leletek Kékkútról és a Balatonudvari-Fövenyes temető 99. sírja 271
Avar-age findings from Kékkút and grave no. 99 of the Balatonudvari-Fövenyes
cemetery 287

Kiss Gábor

- Avar kori préselőminta Zselickislakról 295
Avar-age pressing shape in Zselickislak 308

Hajnalka Herold-László Költő

- Ein frühmittelalterliches Hüttenlehm-Bruchstück mit eingeritztem Kreuzmotiv
von der Fundstelle Alsóbogát, Csalánosi-dűlő 321
Egy kereszt alakú bekarcolással díszített kora középkori paticstörredék
az Alsóbogát, Csalánosi-dűlő lelőhelyről 323

Füredi Ágnes

- Honfoglalás kori temető Kálon 331
Cemetery in Kál from the age of the Hungarian conquest 344

Simonyi Erika

- Beszámoló az M0. autóút Gyál 3. és Gyál 10. lelőhelyén feltárt Árpád-kori
lakóházakról 353
Account on the Arpadian Age dwelling houses explored in Gyál 3
and Gyál 10 along Motorway M0 363

Hegyi Andrea-Marcsik Antónia-Kocsis S. Gábor

- Az orrcsontok fejlődési rendellenességei humán oszteoarheológiai mintákban 375
Nasal bone hypoplasia-aplasia in human osteoarheological samples 378

Tóth Gábor-Lazáry György-Targubáné Rendes Katalin

- Pectus excavatum előfordulása Fenékpusztá 4. századi és középkori embertani
anyagában 383
The emergence of pectus excavatum in the 4th century and mediaeval
anthropological material of Fenékpusztá 389

Merczi Mónika

- Az Esztergom, Kossuth Lajos utcai késő római népesség sérülései és betegségei 393
Verletzungen und Erkrankungen der spätrömischen Bevölkerung von Esztergom,
Kossuth Straße 402

Molnár Erika-Marcsik Antónia

- Paleopatológiai elváltozások egy avar kori széria (Szarvas 68. lelőhely)
embertani anyagában 411
Paleopathological alterations in an Avar age skeletal series (Szarvas 68.) ... 423

Évinger Sándor

- A Toponár és Fészerlak avar kori temetők népességének
paleosztomatológiai vizsgálata 429
The paleostomatological investigation of the anthropological findings
from the Avar period cemeteries of Toponár and Fészerlak 439

Varga Péter–Bernert Zsolt–Fóthi Erzsébet–Gyenis Gyula

- Lipp Vilmos vezetésével feltárt, Keszthely környéki temetők embertani
anyagának antropológiai elemzése 449
Anthropological Analysis of the Human Skeletal Material Inherited
from Vilmos Lipp's Excavations in the Keszthely Region 459

Targubáné Rendes Katalin–Tóth Gábor–Suskovics Csilla

- Fenekpuszta (Pusztaszentegyházi-dűlő) 12–16. századi temetőjének embertani
vizsgálata (Előzetes közlemény) 479
An anthropologic survey of the 12–16th century graveyard
of Fenekpuszta (Pusztaszentegyházi-dűlő) (Preliminary publication) 482

- Rövidítések – List of Abbreviations – Abkürzungen** 489

GRIN IGOR 60 ÉVES

Grin Igor neves néprajzkutató, muzeológus 2003. november 3-án ülte meg 60. születésnapját. Olyan néprajzi szakemberként köszönhetjük, aki egyedülálló Békés megyében, hiszen mindegyik itt élő etnikai csoport népi kultúrájával foglalkozik magas szinten. Tudományos munkásságának középpontjában elsősorban a szerbek folklórja áll, ugyanakkor figyelmet szentel a megyebeli magyarok, a románok, a szlovákok, ill. a németek népi műveltségére, népköltészetére is.

Életét történeti és geográfiai értelmezésben metaforikusan szólva öt fénylő csillagpont határozta meg: Az első Zágráb, ahol 1943. november 3-án világra jött, a második Mosonmagyaróvár, ahol gyermek- és serdülő korát töltötte, azután Szeged,

amely elindította folklorista útján, majd Battonya, ahol együtt élhetett a szerb kisebbség epikus tradíciójával, s végül Békéscsaba, ahol az itt töltött hosszú évek során kibontakozhatott tudományos életpályája.

Nagy családba született. Édesapja iparos, szabómester, és megközelítően hasonló szintű hivatást választott két fiútestvére és húga is. Ő volt az, aki kilépett a tisztességes foglalkozási körből, és választott a család életében eladdig szokatlan „mesterséget”, a néprajzot. Mosonmagyaróvárott végezte el az általános és középiskolai tanulmányait. Lehetséges, hogy már ott is elérte hallomásból vagy közvetlen érintkezés révén a közeli horvát falvak sajátos népköltészetének híre. Mindenesetre a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-orsz szakja mellett már másodéves korától bekapcsolódott a Néprajzi Tanszéken folyó képzésbe is. Különösen nagy hatással volt rá a tanszék akkori vezetője, Ferencki Imre, aki felismerte a tehetséges fiatalemberben a néprajzos vénát, és arra ösztönözte, hogy gyűjtse a délszláv folklór közismerten gazdag kincsének még fellelhető magyarországi énekeit. A nyugat-magyarországi Horvátkímlén és Bezenyén végzett első gyűjtés igazolta, hogy az itteni horvátok epikus költészete igencsak

első gyűjtés igazolta, hogy az itteni horvátok epikus költészete igencsak archaikus és élő. S már az egyetemi éveit során kivívta első tudományos sikerét, a hazai szerb és horvát hőselekről szóló dolgozatával díjat nyert, az anyag megjelent az egyetem periodikájában, a Néprajz és Nyelvtudományban is. A tanári pályára való lépésekor megadatott neki – tudatos elhatározása alapján – hogy olyan településen, Battonyán kezdjen, ahol folytathatja kutatótevékenységét, mégpedig az itteni szerb lakosság körében. Battonyán, ill. Deszken szinte kimeríthetetlen bányára lelt, a hazai szerbség népköltészetének legszebb gyöngyszemeit gyűjthette. Mivel ezt a munkálkodását mindmáig folytatja, neki köszönhetjük a magyarországi horvátok és szerbek értékes népi énekhagyományainak szinte előzmények nélküli feltárását, megmentését, tudományos feldolgozását és hozzáférhetővé tételét. Nemcsak a hazai közönség ismerhette meg őket, nemzetközi figyelmet is felkeltettek.

A megyében csakhamar felfedezték a törekvő fiatalember egy nemzetiségi népi kultúráját gyűjtő munkájának jelentőségét. 1971-től részfoglalkozású, 1972 nyarától teljes állású néprajzos muzeológusként dolgozhatott a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumban. Ez a munkahely vált Grin Igor igazi tudományos műhelyévé, második otthonává. Végigjárja – ahogy köznyelven mondani szokás – a hivatali számlátrát. 1977-ben megszerezte a bölcsészdoktori címét a magyarországi szerbek és horvátok népköltészetéről szóló disszertációjával, s ez évben a néprajzi-nemzetiségi osztály vezetőjének nevezték ki. Utána igazgatóhelyettese, majd megbízott és 1996. május 1-től kinevezett igazgatója lett a múzeumnak, melyet öt éven át irányított.

Miként a bevezető mondatomban már említettem, egyéni kutatói érdeklődésének megfelelően különböző módon foglalkozott a megyében élő nemzetiségek népeletével. A battonyai szerbeken túl kutatást folytatott a Békés és Hajdú-Bihar megyei románok, a megyebeli magyarok és szlovákok között. Munkakörébe tartoztak az állandó és időszakos kiállítások, amelyeken az itteni németek és románok kultúrája is helyet kapott. Ezt tanúsítják kiállításvezetői, forgatókönyvei is. Az *Etnikai csoportok Békésben a XVIII–XX. században* című tárlat főrendezője. Több hazai és külföldi kiállítás aktív előkészítője, részvevője. Külön említjük a saját gyűjtésű anyagából rendezett *Békés megyei románok* című kiállítást. Ő rendezte be Kétegyházán a hazai románok egyetlen tájházát is. S említsünk meg még egy kiállítást, melynek megnyitása nemzetközi kutatóközönség előtt zajlott, s amelyet a Békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia tiszteletére készítettek el *Népi üvegek a Kárpát-medencében* címmel.

Sikeres és tartalmas muzeológusi és igazgatói tevékenységéről számos adat tanúskodik: 1985-ben felügyelte a békéscsabai szlovák tájház újjáépítését, koordinátora volt a gyulai Erkel-ház helyreállításának, nyolc éven át segítette az Omasztakúra Munkácsy Emlékházát történő kialakítását. Mindehhez járult a felettesi és szakmai elismerés, mely szerint a korábban kissé zilált körülmények közepette működő megyei múzeumi szervezet feltornázta magát a magyar múzeumok „derékházába”.

Tudományszervezői működése is tükrözi a céltudatos és sokoldalú vezetői törekvését. Másfél évtizeden át fő szervezője volt a román nemzeti kisebbség körében megvalósult román néprajzi tábornak, s részt vett a hasonló szlovák néprajzi gyűjtőtáborok munkájában is. Kezdetektől figyelemmel kísérte a méltán nagy nemzetközi tudományos érdeklődést kiváltó Békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferenciát, s 1995-től e sorok írójának egészségügyi okból való távozása miatt vezető titkáráként a helyébe lépett. Ugyancsak e sorok szerzőjével közösen kiemelkedő színvonalon szerkesztette a város népeletének legszélesebb körű feldolgozását tartalmazó *Békéscsaba néprajza* (1993) című monográfiát. A vaskos kötetben jelent meg a szlovák–magyar interetnikus kapcsolatok, kölcsönösség jegyében íródott *Epikus szájhagyomány, népballadák, népdalok* című elemző és dokumentatív, nagyívű tanulmánya.

Külön kell szólnunk művelődéspolitikai közreműködésének arculatáról is. Szakjához illően természetes volt, hogy több éven át a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat megyei nemzetiségi bizottságának, majd néprajzi szakosztályának az elnöke, egy évtizeden át tagja a Békés Megyei Tanács nemzetiségi bizottságának, majd 1994-től a Békéscsaba Megyei Jogú Város művelődési és sportbizottságának is. Rendszeresen vesz részt a Szegedi Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottságában; 1996-tól az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága tagjává választották.

Életpályáját megfontolt, meghatározott kutatói habitus jellemzi, melynek zérfonala a hazai szerbek és horvátok epikus hagyományának minél részletesebb, minél teljesebb feltárása. Minden tanulmányában, írásában a magyarországi délszláv népköltészet újabb és újabb oldalát ismerhetjük meg. Életművét a gondos, fokozatos egymásraépítés, a kutatott kör állandó szélesítése jellemzi a hősénekeken, a szerelmi, a lakodalmas, a katona és tréfás dalokon át egészen a meséig. Ennek remek tanúságtevői a főként magyar, de szerb és román nyelvű tanulmányainak sora és könyvei. Most csupán két kötetét említem, a kezdetekből származó, az ún. Battonyai Füzetek sorozatában kiadott, *Délszláv epikus hagyományok Battonyán c. gyűjteményét* és a főművének is tekinthető *Szerb népi énekek* (Debrecen, 2001) című pompás könyvét.

A délszláv etnikai csoportok folklórájának feldolgozásával párhuzamosan természetes ösvény vezetett a román és szlovák szájhagyomány kutatásáig, és ezzel együtt a nemzetiségi sors, a nemzetiségek népi kultúrájának, művelődéspolitikájának érzékeltetéséig, múzeumi bemutatásáig. Így válik teljessé Grin Igor sok évtizedes stúdiuma.

A PhD tudományos fokozatot 2000. november 1-jén szerzi meg, melyet akár kutatói, tudományos bűvárkodása betetőzéseként is értékelhetjük.

Amint a fentiekből kitűnik, Grin Igor sokszínű egyéniség. Figyelme az élet, a társadalom több területére is kiterjed, de mindenekelőtt tudós kutató, akinek nagy lehetősége volt arra, hogy egész eddigi életén át azzal foglalkozzék, amelyet kedvel, s amely a hazai és külföldi néprajzi körökben, muzeológusainál számára tiszteletet és megbecsülést szerzett.

A hazai délszláv folklór, valamint más nemzetiségek népi kulturális javainak gyűjtése, feldolgozása tehát nem csupán szűk etnográfiai, szakmai teret ölel át, jelentősége túlnő e kereteken, amire büszke lehet Grin Igor és mi is, akik nagyra értékeljük műveit.

Tudományos oeuvre-jének megvalósításához a családi háttérrel a kezdetektől biztosítja a hűséges feleség, Mária Klára asszony, erőt nyújtanak neki lányai, vejei, és akikre nagyon büszke, unokái Márk és Milán.

Grin Igor státusza 2001. március 1-től tudományos főmunkatárs, mely a múzeum hivatásos kollégái támogatásával együtt kezességet jelent további zavartalan alkotómunkájához. Ehhez egészséget, jókedvet és sikereket kívánok, kívánunk.

Krupa András